

Список використаних джерел:

1. Голіна В. В., Колодяжний М. Г., Шрамко С. С. та ін. Громадськість у запобіганні і протидії злочинності: вітчизняний та міжнародний досвід : монографія / за заг. ред. В. В. Голіни, М. Г. Колодяжного. Х. : Право, 2017. 284 с.
2. The European Crime Prevention Network (EUCPN) URL: <http://www.eucpn.org/strategies/index.asp>.
3. Мошак Г. Г. Використання засобів приватного права у запобіганні злочинності. Х. : Кроссрод, 2010. С. 90–92.
4. Колодяжний М. Г. Сучасна концепція запобігання злочинності в Європейському Союзі. *Форум права*. 2013. № 4. С. 168–173. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_30.pdf.
5. Шостко О. Ю., Сердюк О. В., Овчаренко О. М. та ін. Проблеми адаптації законодавства України у сфері протидії злочинності до законодавства Європейського Союзу : монографія / за заг. ред. О. Ю. Шостко. К. : Ред. журн. «Право України»; Х. : Право, 2013. С. 193-194.
6. Колодяжний М. Г. Загальні підходи до запобігання злочинності в Італії. *Теорія і практика правознавства*. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/tipp_2013_2_75.pdf.

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.2.2.20>

КАЙДАШ О. Ю., ГРОХОЛЬСЬКИЙ В. П.

**СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РЕАЛІЗАЦІЇ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ**

**SYSTEM OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL ENFORCEMENT
OF IMPLEMENTATION OF DECISIONS OF THE EUROPEAN COURT
OF HUMAN RIGHTS**

Актуальність статті полягає в тому, що дослідження які проводяться у галузі впровадження в життєдіяльність суспільства і держави правових приписів адміністративно-правового законодавства, зазначають, що застосування адміністративно-правових норм дістає вираження у практичному вирішенні конкретних питань шляхом прийняття уповноваженим суб'єктом, а це може бути орган, установа, організація, посадова або службова особа, які мають повноваження при вирішенні конкретної адміністративної справи, обов'язкових до виконання індивідуальних юридично-владних рішень або ж актів відповідно до вимог матеріальних та процесуальних правових приписів. Метою статті вивчення особливостей системи адміністративно-правового забезпечення реалізації рішень Європейського суду з прав людини, а також шляхи реалізації рішень європейського суду з прав людини, а також сучасний правовий стан вказаної системи. В статті висвітлені питання та особливості системи адміністративно-правового забезпечення реалізації рішень Європейського суду з прав людини. Стаття розкриває шляхи реалізації рішень європейського суду з прав людини, а також сучасний правовий стан вказаної системи. Виходячи з дії нормативно-правових актів на всіх громадян України вважається не зовсім обґрунтованим, на нашу думку, посилатися на доктринальне поняття «джерело права», оскільки у такому разі слід його розкривати. Зазначено,

© КАЙДАШ О. Ю. – кандидат юридичних наук, головний спеціаліст відділу контролю за наданням освіти дорослим департаменту контролю у сфері вищої, фахової передвищої і освіти дорослих (Державна служба якості освіти України)

© ГРОХОЛЬСЬКИЙ В. П. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, трудового і земельного права (Державний біотехнологічний університет)

що до розкриття змісту цього поняття науковці підходять з різних позицій. Даючи тлумачення цієї норми права зазначеного закону, слід мати на увазі, що вона у своєму впровадженні в правову систему України є дещо декларативною. Порядок застосування Конвенції, протоколів до неї та практики Європейського суду з прав людини регламентується ст. 18, 19 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Вважається доцільним висловити таку пропозицію: якщо законодавство України в широкому розумінні цього терміна (тобто коли воно охоплює всі закони і підзаконні акти), згідно зі статтями 13–15 закону, буде приведене у відповідність до Конвенції, протоколів до неї та практики діяльності Суду, то необхідність у прямому посиланні на норми Конвенції тощо має відпасти.

Ключові слова: права людини, Європейський суд з прав людини, правосуддя, судовий захист прав громадян.

The relevance of the article lies in the fact that researches conducted in the field of implementation of legal prescriptions of administrative and legal legislation into the life of society and the state indicate that the application of administrative and legal norms is expressed in the practical solution of specific issues through adoption by an authorized subject, and this can be a body, institution, organization, official or official who have the authority to resolve a specific administrative case, binding individual legal-authority decisions or acts in accordance with the requirements of material and procedural legal prescriptions. The purpose of the article is to study the features of the system of administrative and legal support for the implementation of decisions of the European Court of Human Rights. As well as ways of implementing decisions of the European Court of Human Rights, as well as the current legal status of the specified system. The article highlights issues and features of the system of administrative and legal support for the implementation of decisions of the European Court of Human Rights. The article reveals ways of implementing decisions of the European Court of Human Rights, as well as the current legal status of the specified system. Based on the effect of normative legal acts on all citizens of Ukraine, it is considered not entirely justified, in our opinion, to refer to the doctrinal concept of “source of law”, since in this case it should be disclosed. It is noted that scientists approach the disclosure of the content of this concept from different positions. When interpreting this rule of law of the specified law, it should be borne in mind that it is somewhat declarative in its implementation into the legal system of Ukraine. The procedure for applying the Convention, its protocols and the practice of the European Court of Human Rights is regulated by Article 18, 19 of the Law of Ukraine “On the Implementation of Decisions and Application of Practice of the European Court of Human Rights”. It is considered appropriate to make the following proposal: if the legislation of Ukraine in the broad sense of this term (that is, when it covers all laws and by-laws), in accordance with Articles 13–15 of the law, will be brought into line with the Convention, its protocols and the practice of the Court, then the need to directly refer to the norms of the Convention, etc. should disappear.

Key words: human rights, European Court of Human Rights, justice, judicial protection of citizens' rights.

Постановка проблеми. Дослідження які проводяться у галузі впровадження в життєдіяльність суспільства і держави правових приписів адміністративно-правового законодавства, зазначають, що застосування адміністративно-правових норм дістає вираження у практичному вирішенні конкретних питань шляхом прийняття уповноваженим суб'єктом, а це може бути орган, установа, організація, посадова або службова особа, які мають повноваження при вирішенні конкретної адміністративної справи, обов'язкових до виконання індивідуальних юридично-владних рішень або ж актів відповідно до вимог матеріальних та процесуальних правових приписів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За основу написання статті взято праці науковців що вивчали питання адміністративно-правового забезпечення реалізації рішень європейського суду з прав людини, таких як Авер'янов В.Б., Кузьменко О.В., Коломоєць Т.О., Колпаков В.К., Пастух І.Д., Сущенко В.Д., Стеценко С.Г., Скакун О.Ф., Теліпко В.Е., Фурса С.Я., Школик А.М. та інших.

Невирішені питання. У сфері публічно правових відносин – це специфічна форма реалізації адміністративно-правових норм, яка полягає у юридично-владній діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що виражається у вирішенні конкретних справ шляхом прийняття індивідуальних юридичних актів (правозастосовних актів).

Метою статті вивчення особливостей системи адміністративно-правового забезпечення реалізації рішень Європейського суду з прав людини. А також шляхи реалізації рішень європейського суду з прав людини, а також сучасний правовий стан вказаної системи.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що у цьому випадку акт застосування (чи правозастосовний акт) – це не що інше, ніж оформлене відповідним чином юридично-владне рішення уповноваженого суб'єкта щодо встановлення, зміни або скасування суб'єктивних прав, свобод або обов'язків персоніфікованих суб'єктів адміністративно-правових відносин для вирішення конкретних питань у сфері державного управління і місцевого самоврядування [1, с. 165].

Метою застосування адміністративно-правових норм є практичне втілення правил поведінки, що містяться в адміністративно-правовій нормі щодо персоніфікованих суб'єктів з урахуванням конкретної життєвої ситуації.

Застосування адміністративно-правових норм характеризується певними ознаками, зокрема тими, що їх втілення у практичну дійсність: а) ґрунтується на вимогах матеріальних і процесуальних правових приписах; б) суб'єктами є уповноважені на те державні публічні інституції, посадові або службові особи; в) здійснюється щодо індивідуального (конкретного) питання, результатом є прийняття правозастосовного акта; г) є підставою їх застосування, зумовлює до виникнення, зміни або припинення адміністративно-правових відносин.

Правозастосовна діяльність у сфері адміністративно-правових відносин здійснюється в установленому законом порядку і складається з таких етапів: 1) встановлення фактичних обставин конкретної справи; 2) вибір відповідної правової норми та її тлумачення; 3) прийняття індивідуального юридично-владного рішення у справі [2, с. 143]; 4) виконання прийнятого індивідуального юридично-владного рішення.

Згідно з думками авторів наукового видання «Курс адміністративного права України» у вітчизняній адміністративно-правовій доктрині виділяють такі форми та види правозастосовної діяльності, зокрема це: а) регулятивна, що пов'язана з унормованістю процедури щодо конкретних питань, що виникають у сфері адміністративних відносин, вирішення яких сприяє реалізації прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних; б) правоохоронна, що пов'язана з унормованістю процедури вирішення суперечностей щодо юридичних фактів, які виникають при охороні та захисті прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, у сфері публічного управління, правового статусу державних органів і громадських організацій, їх посадових і службових осіб та в застосуванні до цих суб'єктів заходів адміністративного примусу за невиконання юридичних обов'язків, передбачених у правових приписах адміністративно-правового законодавства; в) словесна форма, яка здійснюється письмово або ж усно, чи конклюдентно, тобто яка вчиняється у вигляді жестів, рухів, знаків, сигналів тощо [3, с. 57].

Щодо видів правозастосовної діяльності, то вона залежить від цілей та поставленої мети юридичного забезпечення задоволення тих чи інших потреб людини, суспільства, держави; діяльності із притягненням до відповідальності порушників адміністративно-правових правових приписів. За своїм спрямуванням, це: внутрішня правозастосовна діяльність, яка забезпечує вирішення організаційно-штатних питань, керівництво підрозділами в органах виконавчої влади, а також управління підлеглими органами та співробітниками, і зовнішня, яка спрямована на реалізацію покладених на публічну адміністрацію адміністративних зобов'язань [3, с. 61].

Для цієї форми реалізації правових приписів характерними є такі специфічні ознаки: а) цей вид діяльності здійснюється компетентними органами, що наділені державно-владними повноваженнями; б) застосування правових приписів здійснюється в чітко визначених законом процесуальних діях; в) вона має державно-владний характер – рішення ухвалюється на підставі одностороннього волевиявлення компетентної публічної інституції; г) правові приписи обов'язкові до виконання, а в разі необхідності забезпечуються примусовою силою держави; г) це організуюча діяльність, оскільки створює відповідні умови для повнішої реалізації правових приписів; д) вона відображає елементи творчості, що означає неформальність рішення у кожному конкретному випадку справи; ж) зміст діяльності полягає у винесенні індивідуально-конкретних, як правило, обов'язкових до виконання рішень, які за сутністю відрізняються від правових приписів загального характеру (тобто нормативно-правових актів); з) у цій діяльності органи правозастосування виступають суб'єктами управління; е) у правовідносинах, що виникають у ході

здійснення цієї діяльності, є особи, щодо яких застосовуються положення, передбачені в правових приписах, тобто ці особи є об'єктами управління; и) винесені рішення (правозастосовні акти) є засобами впливу суб'єкта управління на об'єкт управління [4, с. 412–417; 5, с. 264–265].

Здійснюючи процес адаптації національного правового простору до європейських стандартів у галузі прав людини, Україна приводить свою правову систему у відповідність до європейських критеріїв її функціонування. У цьому процесі значно важлива роль відводиться міжнародним організаціям і судовим установам як універсального, так і регіонального рівня. Однією із суттєвих і дієвих судових установ щодо захисту прав і свобод людини на міждержавному регіональному рівні, тобто в масштабах Європейської спільноти, є Європейський суд з прав людини, юрисдикція якого після ратифікації у липні 1997 року Україною Конвенції та протоколів до неї розповсюджена щодо прав і свобод людини, передбачених у цих міжнародно-правових положеннях, на території України.

Для реалізації на теренах України рішень Європейського суду з прав людини український законодавець у Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» застосовує такі форми реалізації правових приписів Європейського суду з прав людини, як «виконання» (ст. 2), «застосування» (ст. 17) та «посилання» (ст. 18), про що нами вже зазначалось.

Виконання адміністративно-правових приписів полягає у тому, що учасники регульованих відносин точно слідують приписам, які містяться в нормах щодо їх обов'язків. Зазначена форма реалізації адміністративно-правових норм існує поряд із додержанням, використанням і застосуванням. Безпосереднім для цієї форми є зв'язок із обов'язками особи у сфері публічного адміністрування, виконання яких й обумовлює існування саме цієї форми реалізації [1, с. 162–163; 6, с. 74].

Виконання адміністративного акта – це стадія, і як зазначає законодавець і науковці, це, як правило, остання стадія процесу правозастосування, тобто це процедура застосування прийнятого адміністративного акта, яка передбачає послідовність регламентованих законодавством дій, пов'язаних із практичним втіленням у життя положень (змісту) прийнятого адміністративного акта.

Виконання цього акта може бути добровільним (стосовно сприятливих для приватних осіб адміністративних актів), примусовим (виконання характерне, як правило, для обтяжуючих для приватних осіб актів, тому цю процедуру регламентують спеціальні законодавчі акти) [7, с. 8, с. 162–163; 6, с. 74].

Виконання рішення адміністративно-юрисдикційного органу, в тому числі і суду, зокрема і Європейського суду з прав людини, – це завершальна стадія провадження за адміністративно-публічними справами, яка полягає в практичному застосуванні юридичної санкції, передбаченої поточним законодавством, яке унормоване адміністративно-правовими приписами [9; 10; 11; 6, с. 74].

Як стосовно зазначеної проблеми зазначалось, ці положення законодавець сконструював у Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Зазначений закон регулює адміністративно-правові відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави Україна виконати рішення Європейського суду з прав людини, і в першу чергу у справах, де держава Україна є відповідачем, зокрема це пов'язано:

а) з необхідністю усунення причин порушення державою Україна Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та протоколів до неї; б) з впровадженням в українське судочинство та адміністративну практику європейських стандартів щодо дотримання прав людини, передбачених у Конвенції та протоколах до неї; в) зі створенням передумов для зменшення числа заяв (скарг) до Європейського суду з прав людини проти держави Україна [11].

Зазначений закон за допомогою правових приписів адміністративно-правового законодавства регулює відносини, пов'язані з обов'язком держави Україна виконувати рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України та усувати причини порушень Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, яка була ратифікована Україною 17 липня 1997 року та набула чинності для України 11 вересня 1997 року [12].

Що стосується такої форми реалізації рішення Європейського суду з прав людини, як виконання рішення Суду, то слід зазначити, що в Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» термін «виконання Рішень» – це виконання Рішення, яке пов'язане з:

а) виплатою стягувачеві (заявнику) відшкодування та вжиття додаткових заходів індивідуального характеру; б) вжиттям заходів загального характеру [11].

Зазначене визначення зафіксоване у ст. 1 «Визначення термінів» Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Сам порядок виконання рішень Суду передбачений у ст. ст. 2–12 закону.

Такий шлях реалізації рішення Європейського суду з прав людини базується на національному законодавстві та положеннях міжнародних документів. З цього питання національне законодавство передбачає, що виконавче провадження є завершальною стадією судового провадження, яке пов'язане із сукупністю дій органів і посадових осіб у визначених у законодавчому порядку, що спрямовані на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), які провадяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, визначеними законами та іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до зазначених законів [13, с. 115].

Наступна форма реалізації Рішень Європейського суду з прав людини в Україні здійснюється шляхом застосування положень, що зафіксовані в рішеннях Європейського суду з прав людини та апробовані практикою впровадження зазначених рішень у законодавство національних держав-підписантів Конвенції та протоколів до неї.

У положеннях ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» йдеться про застосування судами положень Конвенції і протоколів до неї, практики Європейського суду з прав людини. У своїй діяльності національні державні інституції та особливо національні суди застосовують при розгляді справ Конвенцію, протоколи до неї та практику Суду як «джерело права».

Виходячи з дії нормативно-правових актів на всіх громадян України вважається не зовсім обґрунтованим, на нашу думку, посилатися на доктринальне поняття «джерело права», оскільки у такому разі слід його розкривати. При цьому слід зазначити, що до розкриття змісту цього поняття науковці підходять з різних позицій. Даючи тлумачення цієї норми права зазначеного закону, слід мати на увазі, що вона у своєму впровадженні в правову систему України є дещо декларативною. Порядок застосування Конвенції, протоколів до неї та практики Європейського суду з прав людини регламентується ст. ст. 18, 19 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Вважається доцільним висловити таку пропозицію: якщо законодавство України в широкому розумінні цього терміна (тобто коли воно охоплює всі закони і підзаконні акти), згідно зі статтями 13–15 закону, буде приведене у відповідність до Конвенції, протоколів до неї та практики діяльності Суду, то необхідність у прямому посиланні на норми Конвенції тощо має відпасти.

Практика Європейського суду з прав людини, згідно із поточним законодавством, – це узагальнене поняття, яке включає в себе практику Європейської комісії з прав людини, яка діяла до 1999 року, та практику Європейського суду з прав людини, який є постійно діючим контрольним органом Конвенції.

З точки зору теорії права під поняттям «практика» слід розуміти як сукупність: а) процедури розгляду справ; б) порядку прийняття рішень; в) самого змісту рішень; г) певної послідовності набрання ними законної сили [14, с. 275].

Згідно із зазначеним законом «практика Суду» – це рішення Європейського суду з прав людини та ухвали Європейської комісії з прав людини (п. 1 ст. 1 зазначеного закону). Таким чином, практика Європейського суду з прав людини – це сукупність рішень Європейського суду з прав людини та ухвал Європейської комісії з прав людини, прийнятих відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та протоколів до неї. Цю практику українське правосуддя, згідно із національним поточним законодавством, враховує як джерело права.

Разом з тим, враховуючи положення ст. ст. 17 і 18 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», можна зробити більш конкретне, але й більш вузьке визначення, за яким є практика Суду, а це не що інше, ніж сукупність рішень Європейського суду з прав людини та ухвал Європейської комісії з прав людини, прийнятих відповідно до Конвенції та протоколів до неї.

Для цілей посилання на текст Конвенції, а також посилання на рішення та ухвали Європейського суду з прав людини і на ухвали Європейської комісії використовують переклади текстів рішень ЄСПЛ та ухвал Комісії, національні суди використовують офіційний переклад Конвенції, протоколів до неї, рішень та ухвал Суду і Комісії українською мовою спеціалізованих у питаннях практики Суду юридичних видань, що має поширення у професійному середовищі правників.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. : у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К. : Юрид. думка, 2007. Т. 1: Загальна частина. 592 с.
2. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. К. : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
3. Курс адміністративного права України: підруч. / В.К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сущенко та ін. 2-ге вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. 872 с.
4. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. К. : Алетра; КНТ; ЦУП, 2009. 520 с.
5. Румянцев О.Г. Юридический энциклопедический словарь / О. Г. Румянцев, В. Н. Додонов. М.: ИНФРА-М, 1997. 384 с.
6. Адміністративне право України : словник термінів / за заг. ред. Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова; Держ. вищ. навч. закл. «Запоріж. нац. ун-т». К. : Ін Юре, 2014. 520 с.
7. Школик А. М. Порівняльне адміністративне право : навч. посіб. для юрид. ф-тів та ф-тів міжнародних відносин. Л. : ЗУКЦ, 2007. 307 с.
8. Стеценко С. Г. Адміністративне право України. К. : Атіка, 2007. 624 с.
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України: від 07.12.1984 № 8073-X. URL: www.rada.gov.ua.
10. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України: від 06.07.2005 № 2747-VI. URL: www.rada.gov.ua.
11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України: від 22 лютого 2006 року № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.
12. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до вказаної Конвенції : Закон України: від 17 липня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263; 1997. № 22–23. Ст. 197; 2004. № 3. Ст. 76; 2006. № 26. Ст. 216.
13. Фурса С. Я. Закони України «Про державну виконавчу службу», «Про виконавче провадження», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Науково-практичний коментар / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, С. В. Щербак. К. : Видавець Фурса С. Я.; КНТ, 2008. 1172 с.
14. Теліпко В. Е. Науково-практичний коментар законів України «Про виконавче провадження», «Про державну виконавчу службу», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». К. : Центр учбової літератури, 2011. 616 с.